

Populismes

Jordi Corominas i Joan Albert Vicens

Un fantasma recorre Europa: el fantasma del populisme. En realitat, el populisme és avui una realitat menys fantasmal que l'incipient moviment comunista de mitjans del segle XIX al qual es referien en termes anàlegs Marx i Engels, al *Manifest comunista*. No és només que hi hagi governs populistes a Estats Units, Brasil, Polònia o Hongria, i que els partits populistes guanyin terreny en molts parlaments europeus, entre ells l'espanyol (on ja representen al 15% de l'electorat), sinó que el populisme flueix i es ramifica en formes i combinacions de tota mena: esquerra i dreta, forces religioses i seculares, moviments nacionalistes i patriotismes d'estat. Entre totes les fórmules, avui triomfen els populismes d'extrema dreta.

De moment, la majoria dels populismes competeixen dins d'un cert ordre democràtic i subscriuen alguns dels elements bàsics de la democràcia: eleccions lliures, pluralisme polític, llibertat d'expressió. El perill és que l'experiment populista ens aboqui a una degradació greu de la democràcia i cap a fórmules autoritàries. No hem d'oblidar, com ens avisa l'historiador mexicà Enrique Krauze, que la democràcia és un sistema mortal.

Justificant la metàfora fantasmal marxista, els nous populismes atemoreixen una bona part de la població, democràtica i

progressista, que reconeix en ells el rostre cadavèric del feixisme, però també és cert que il·lusionen amb la promesa de reformes radicals a d'altres sectors socials que ja no esperen res de les ideologies moderades que han governat Occident des de la Segona Guerra Mundial.

El populisme d'extrema dreta es presenta com una alternativa gairebé revolucionària, com un nou moviment polític capaç de restaurar l'orgull de les nacions i de protegir la seva identitat, la cultura i l'economia nacionals, contra els dinamismes amenaçadors de la societat global: els mercats financers, els interessos de les transnacionals, l'hegemonia de les organitzacions supranacionals (UE, OCDE, ONU...), els moviments migratoris, el transculturalisme o la insulsa i expansiva cultura mundial que marca la vida de la gent molt més que els tòpics i les tradicions amb què s'identificaven les generacions anteriors.

Els nous populismes articulen el seu missatge polític amb un llenguatge cridaner i demagògic, teixeixen un argumentari farcit de simplificacions, mitges veritats i mentides clamoroses, descarten la complexitat i els matisos de la realitat política, econòmica i social, i proposen solucions màgiques, contundents i immediates. En lloc de construir consensos i promoure reformes pactades, busquen algú a qui cul-

par i castigar pels mals que pateixen les classes populars, i ho fan apel·lant a les emocions més trivials de la gent, instrumentalitzant al seu favor tots els mecanismes del sistema de la postveritat. Miren de tancar els ciutadans dins d'una comunitat nacional, familiar però rígida, mentre menyspreen altres sentiments identitaris.

¿Som al davant d'un feixisme reviscolat o d'un nou ideari polític al servei de les víctimes de la globalització, com pretenen els seus líders? ¿Es tracta d'una ideologia grotesca i oportunista que emmascara velles propostes antidemocràtiques i interessos espuris, o parlem més aviat d'una fórmula política que ens obliga a fixar l'atenció en problemes socials greus que les ideologies convencionals han estat incapaces de resoldre? ¿Quina és la veritable naturalesa d'aquest moviment on s'alineen personatges tan grotescos com Trump, Salvini, o Bolsonaro, els quals, tanmateix, entusiasmen a molts joves, o antics votants d'esquerra i sectors humils de la població? ¿Hi ha lloc encara per a un populisme d'esquerres veritablement alliberador? ¿És el populisme el símptoma d'una malaltia que amenaça les nostres democràcies o, com creuen els seus seguidors, són el fàrmac que retornarà la salut perduda a les decadents nacions democràtiques?

El sisè número de la *Revista Perifèria. Cristianisme, postmodernitat, globalització*, sota el títol de *Populismes*, aborda aquestes qüestions amb una voluntat reflexiva i crítica que ajudi a la comprensió

del fenomen, a esbrinar estratègies per a contrarestar-lo i a pensar unes noves polítiques que no ignorin les veritables carències de les nostres democràcies ni els efectes negatius de la globalització en una bona part de la població mundial.

Volem agrair la col·laboració dels autors que han participat en aquest número: Carlos Gradín, catedràtic d'Economia aplicada de la Universitat de Vigo i actualment investigador del World Institute for Development Economics Research a la United Nations University, d'Hèlsinki; Antonio González, filòsof i teòleg, director de publicacions de la Fundació Xavier Zubiri, habitual col·laborador de la nostra revista; Òscar Ribas, advocat i polític, expresident de govern del Principat d'Andorra; Ferran Sáez, filòsof i escriptor, professor de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals de la Universitat Ramon Llull; Tomás Guillén, filòsof i columnista habitual d'Últim Zero; Salvador Martí, professor de la Universitat de Girona i membre del Centre de Relacions Internacionals de Barcelona CIDOB; i Ricardo Espinoza, catedràtic d'Història de la Filosofia Contemporània de la Pontifícia Universitat Catòlica de Valparaíso, que ha escrit el seu article en el fragor de la revolta popular contra les polítiques neoliberals a Xile. En el dossier que acompanya la revista es poden veure informacions i altres treballs de tots ells.

També agraiem molt especialment al fotògraf documental i professor de fotoperiodisme de la Universitat Complu-

tense de Madrid, Javier Arcenillas, que ens hagi cedit diverses col·leccions de fotografies per il·lustrar aquest número: *Seleepers*, *Transilvània*, *Citizens of Despair*, *Red Note*, *Children's Diaspora*. Hem repartit les seves fotos al llarg de la revista mantenint la continuïtat de les col·leccions. L'obra d'Arcenillas ha estat guardonada amb molts premis, entre els quals destaquem el molt prestigiós World Press Photo 2018. Convidem el lector a conèixer-lo millor també mitjançant el dossier de la revista.

Pensem que les fotografies d'Arcenillas mostren un cert rerefons social del món polític en què es debat el populisme. Són instantànies de la societat global, diversa, desigual, llunyana i propera alhora, sofrent i expectant, tantes vegades al·ludida en els discursos populistes o antipopulistes. Al fil del discurs teòric que segueixen els articles, van apareixent les fotos de Javier com una invitació a saltar cap a la realitat mateixa d'aquest món complex i ferit en què habitem.